

De Erfgoedinspecteur

Lerarenhandleiding

De Erfgoedinspecteur

Lerarenhandleiding bij het erfgoedproject voor groep 6, 7 en 8

Kennismaken met erfgoed

Leren kennen van de Zwijndrechtse geschiedenis

Maken van een kunstwerk over het hedendaagse Zwijndrecht

Inhoud

Wat en hoe?	7
Waarover gaat dit project?	9
Les 1 binnen: Allerlei soorten erfgoed	11
Les 1 buiten: Op bezoek bij een monument	13
Les 2: De kerkdorpjes van de Zwijndrechtse Waard (gastles)	15
Les 3: Het is fijn om van Zwijndrecht te zijn!	17
Bijlage 1: Allerlei soorten erfgoed - Opdrachten en erfgoedkijkwijzer	19
Bijlage 2: Op bezoek bij een monument - Opdrachten	23
Bijlage 3: De kerkdorpjes van de Zwijndrechtse Waard - Erfgoedverhalen	31
Bijlage 4: Het is fijn om van Zwijndrecht te zijn! - Opdrachten en kunstwerken	35
Colofon	39

Wat en hoe?

Funcie les	Soort activiteiten	Ruimte	Tijd	Vorbereiding	
Les 1* binnen: Allerlei soorten erfgoed	Oude voorwerpen, film- en muziekfragmenten bekijken en indelen.	Klaslokaal	60 minuten	Verdeel de voorwerpen over de tafels, die in groepjes van vier staan. Print de opdrachtenformulieren en erfgoedkijkwijzers.	Vergeet niet de doos met voorwerpen bij de Historische Vereniging Zwijndrecht op te halen.
Les 1* buiten: Op bezoek bij een monument	Een puzzeltocht bij een monument.	Op een van de drie aangegeven locaties	60 minuten	Print de stellingen en de tweede opdracht. Tref voorbereidingen voor de fietstocht.	Laat de leerlingen een telefoon meenemen om foto's van het monument te nemen.
Les 2: De kerkdorpjes van de Zwijndrechtse Waard (deels gastles)	Een gastles en een onderzoek met bronnenmateriaal, gevolgd door het maken van een erfgoedverhaal.	Klaslokaal	60 minuten	Verdeel de leerlingen in tweetallen. Geef ieder tweetal een setje bronnen van een van de drie locaties. Print ook het opdrachtenformulier en sjabloon. Bekijk globaal de bronnen.	De bronnen aanbieden kan zowel op papier als digitaal.
Les 3: Het is fijn om van Zwijndrecht te zijn!	In groepjes werken aan een Zwijndrechts erfgoedkunstwerk.	Klaslokaal	60 minuten	Bekijk de kunstwerken en lees de opdracht door.	

*Bij les 1 kun je kiezen voor een les in de klas of een les bij een monument in Zwijndrecht. Uiteraard kun je ook beide lessen doen. De buitenles leent zich ook uitstekend voor een vierde les.

Waarover gaat dit project?

De Erfgoedinspecteur

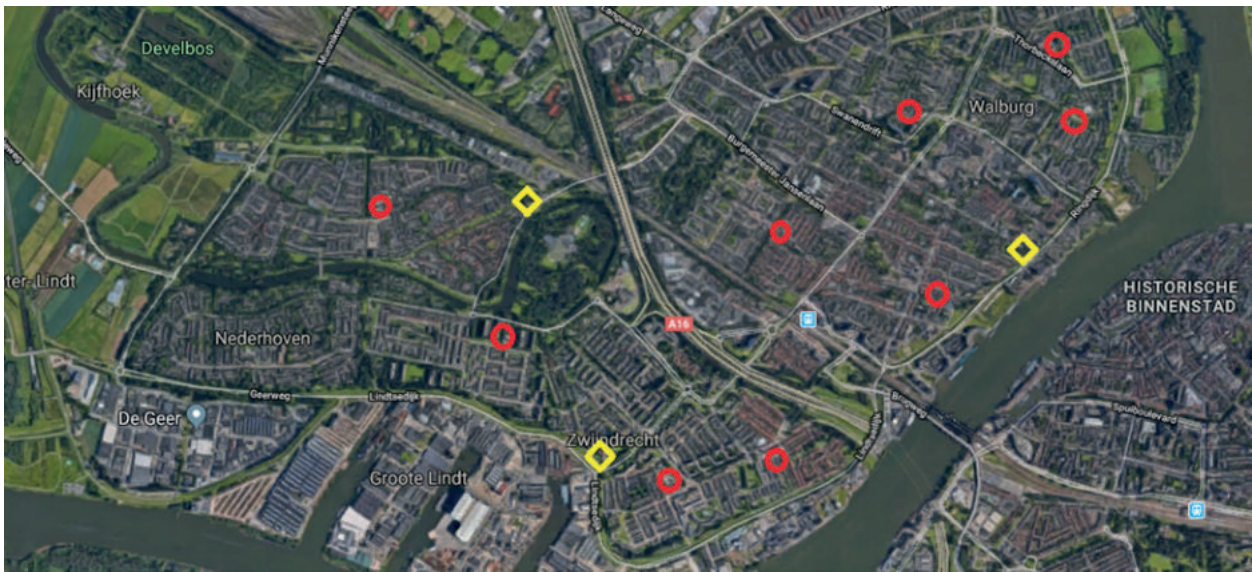
Dit erfgoedproject concentreert zich op de geschiedenis van de Zwijndrechtse Waard. Met een bezoek aan een monument wordt geschiedenis concreet gemaakt. Er is een duidelijke opbouw in de lessen, waarbij de eerste les een introductie vormt van het begrip erfgoed. In de tweede les gaan we dieper in op de historische component van het begrip erfgoed. In de derde les zit een meningvormend aspect.

De eerste les kan een binnen- of een buitenles zijn. Kies je voor de buitenles, dan bezoeken de leerlingen een van de drie historische locaties in Zwijndrecht. Op die monumentale plek doen de leerlingen een puzzeltocht en aansluitend beantwoorden zij een aantal vragen. Kies je voor de binnenles? Dan bekijken de leerlingen voorwerpen op een kritische manier. Wat is het? Waarvan is het gemaakt? Aansluitend delen de leerlingen via een erfgoedkijwijzer de voorwerpen in. Wat voor soort erfgoed is het? Een andere variant is om zowel de buiten- als binnenles te doen. In de tweede les zal de bezochte locatie, die ooit het centrum was van een (kerk)dorp, verder worden uitgediept met bronnen. Aan de hand van teksten, (ansicht)kaarten en afbeeldingen maken de leerlingen een erfgoedverhaal. Deze verhalen kunnen, gebundeld, verspreid worden onder de ouders/verzorgers, leerlingen en leerkrachten van de school. In de derde les kijken de leerlingen in hoeverre zij nog steeds belang hechten aan de oude monumenten in het centrum van Zwijndrecht. Aan de hand van een kunstwerk laten zij het Zwijndrecht van nu en van de toekomst zien.

Erfgoedobject of -locatie

Voor de buitenles kun je kiezen uit drie historische locaties in Zwijndrecht: de Pietermankerk, de Lindtse kerk en de Oude Kerk. Deze locaties zijn op onderstaande kaart met gele vierkantjes aangegeven. De drie locaties behoren tot het nationale en gemeentelijke erfgoed. De deelnemende scholen zijn met rood aangegeven.

De geschiedenis van de bewoning op deze plekken gaat terug tot de elfde eeuw. De kerkdorpjes, waarvan sommige gebouwen nu nog bestaan, ontstaan in de veertiende eeuw. Op last van de graaf van Holland, Willem III, wordt de Zwijndrechtse Waard opnieuw bedijkt. De belangrijkste investeerders mogen in ruil voor hun investering een stuk land namens hem beheren. Zij worden de ambachtsheren. Zij laten vaak een kerk neerzetten met een pastorie of predikantshuis en een boerderij. In de loop der tijd komen op deze plekken meer mensen wonen. Sommige dorpjes, zoals Zwijndrecht, groeien uit tot forse plaatsen. Andere blijven altijd klein met alleen de kerk als dorpscentrum. In de tweede helft van de vorige eeuw verandert er veel en van de voormalige kerkdorpjes blijft maar weinig over. Alleen de kerken blijven bestaan.

Materialen

Dit project bestaat uit de volgende onderdelen:

- de handleiding
- optioneel: de doos met voorwerpen
- digitale versie van lessen en materiaal, aangeboden via OneDrive

Les 1: Allerlei soorten erfgoed

60 minuten (binnenles) - klaslokaal

Lesinhoud

In deze les leren de leerlingen dat erfgoed meer is dan een schilderij of een (oud) gebouw. Zij onderzoeken, aan de hand van voorwerpen, film- en muziekfragmenten, wat erfgoed is.

Lesdoelen

- De leerlingen komen in aanraking met het begrip erfgoed en leren erfgoed herkennen.
- De leerlingen kunnen beredeneren wat erfgoed is en erfgoed in verschillende categorieën indelen.
- De leerlingen ontdekken dat je op verschillende manieren naar erfgoed kunt kijken.

Nodig tijdens de les

- doos met voorwerpen
- voldoende kopieën van de erfgoedkijkwijzer en het opdrachtenformulier (bijlage 1)
- digibord met internet
- drie filmpjes

Vorbereiding op de les

Zet de tafels in groepjes van vier. Leg per groepje vier voorwerpen uit de doos neer. Leg per groepje ook een opdrachtenformulier en een erfgoedkijkwijzer klaar. Neem deze vooraf zelf even door. Zorg dat de filmpjes op het digibord klaarstaan.

Inleiding: Woordweb maken - 10 minuten

Als de leerlingen binnenkomen, zien zij de voorwerpen. Vraag hun waarover deze les zou kunnen gaan. Maak met de leerlingen samen een woordweb met het thema erfgoed. Eventueel kun je dieper op sommige aspecten ingaan. Het is belangrijk dat in het woordweb verschillende soorten erfgoed komen te staan. De erfgoedkijkwijzer wordt op een speelse manier behandeld.

Opdracht 1: Onderzoeken van objecten - 25 minuten

De leerlingen onderzoeken in hun groepjes de voorwerpen. Per viertal achterhalen zij of hun voorwerpen erfgoed zijn. Iedere leerling van het groepje beantwoordt de vragen 1 tot en met 4 in het schema. Na ongeveer 3-5 minuten geven zij hun voorwerp door. Ze beantwoorden voor het tweede voorwerp dezelfde vragen. Dit doen zij tot alle voorwerpen gepasseerd zijn. Vervolgens beantwoorden zij vraag 5. Bij deze vraag delen zij gezamenlijk de voorwerpen in naar soort erfgoed aan de hand van de erfgoedkijkwijzer. Het antwoord schrijven zij in het schema. Bespreek aansluitend de bevindingen. Benadruk dat je op verschillende manieren naar erfgoed kunt kijken. Als de leerlingen kunnen onderbouwen wat zij vinden, dan is er geen goed of fout antwoord. Behandel eventueel een aantal voorwerpen, waarover de leerlingen een discussie hadden.

Optie

Na twintig minuten kunnen de groepjes van plaats verwisselen voor een tweede ronde.

Opdracht 2: Ander soort erfgoed – 20 min

Niet alleen objecten maar bijvoorbeeld ook filmmateriaal of muziek kunnen erfgoed zijn. Laat de drie film- en muziekfragmenten zien. De leerlingen kijken per groepje met de erfgoedkijkwijzer of het hier erfgoed betreft.

Tip

Je hoeft de filmpjes niet helemaal af te spelen. De onderwerpen van de filmpjes zijn: het Wilhelmus van André Rieu, Koningsdag in Dordrecht en het Waddengebied (promofilm).

Afsluiting: Schrijf een brief – 5 min

Geef ieder groepje de beurt en vraag wat de moeilijkheden bij alle voorwerpen waren. Vraag ook of de leerlingen nu beter snappen wat erfgoed is. Vraag eventueel enkele leerlingen hardop te herhalen waarom een bepaald voorwerp wel of geen erfgoed is. Dit kan bijvoorbeeld door ze een voorwerp te geven en ze de erfgoedkijkwijzer te laten invullen. Schrijf de voorwaarden voor erfgoed op het bord.

Optie

Geef huiswerk op aan de leerlingen. Laat hen in hun omgeving op zoek gaan naar erfgoed. Wat voor erfgoed heeft Zwijndrecht?

Les 1: Op bezoek bij een monument

45 minuten (buitenles) - op locatie

15 minuten fietstijd

Lesinhoud

In deze les staat het beleven van erfgoed centraal. De leerlingen voeren op locatie een puzzeltocht uit. Als de puzzel compleet is, krijgen zij een tweede opdrachtenblad. Afsluitend maken zij een selfie op de locatie.

Lesdoelen

- De leerlingen komen in aanraking met het begrip erfgoed en leren erfgoed herkennen.
- De leerlingen leren over historische locaties in Zwijndrecht.

Nodig tijdens de les

- 3 puzzelbladen met 27 stellingen (bijlage 2)
- enveloppen om de puzzelstukken in te bewaren
- bladen met opdracht 2 (bijlage 2)
- lijmstiften en potloden
- afvalzakje voor de onjuiste puzzelstukken

Vorbereiding op de les

Bereid de fietstocht voor. Bekijk vooraf de prenten.

Inleiding: Op fietstocht – 15 min

Neem alle stellingen door met de leerlingen, zodat tijdens de puzzeltocht alle termen, woorden en stellingen duidelijk zijn. Leg ook alvast de opdracht uit. Bereid de leerlingen voor op de fietstocht. Geef aan wat je van ze verwacht op de locatie. Verdeel de leerlingen in groepjes van vier of laat ze zelf viertallen maken. Laat hen de puzzelstukken uitknippen. Deel enveloppen uit, zodat de leerlingen de puzzelstukjes niet kwijtraken.

Opdracht 1: Puzzeltocht – 30 min

De leerlingen lezen in hun groepje op de locatie alle 27 stellingen, die op de puzzelstukken staan. Ze bedenken welke stellingen er van toepassing zijn op deze locatie of het gebouw. Als de puzzel compleet is met 9 puzzelstukken, mogen zij de puzzel in elkaar leggen. Zij plakken de puzzelstukken op het blad. De afbeelding die ontstaat, is een achttiende-eeuwse prent van die locatie. De leerlingen bestuderen de prent en halen vervolgens de tweede opdracht op.

Tip

Doe op locatie de eerste (paar) stelling(en) met de gehele klas.

Opdracht 2: Vroeger en nu – 10 min

De leerlingen gaan aan de slag met de tweede opdracht. Dit gedeelte bestaat uit vier vragen over de afbeelding van de puzzeltocht en de situatie in de huidige tijd. De leerlingen vergelijken beide beelden. De leerlingen verdiepen zich ook in de geschiedenis van het gebied. Ze schrijven met potlood de antwoorden op het opdrachtenblad. Of: dit gebouw lijkt recht, maar als je goed kijkt, zie je dat de muren driehoekig zijn. Weet iemand waarom dat zou kunnen zijn?

Opdracht 3: Selfie! – 5 min

Laat ieder groepje een selfie bij het monument maken.

Afsluiting: (eventueel in de klas): Evaluatie – 15 min

Roep iedereen bij elkaar. Vraag enkele leerlingen wat zij ervan vonden, wat zij geleerd hebben en of ze nu beter weten wat (monumentaal) erfgoed is. Eventueel kun je hier in de klas nog op reflecteren door dezelfde vragen te stellen. Schrijf op het bord waaraan erfgoed moet voldoen.

Les 2: De kerkdorpjes van de Zwijndrechtse Waard

60 minuten

Lesinhoud

De les start met een korte lezing van een gastdocent. Daarna gaan de leerlingen in groepjes aan de slag met bronnen. Zij bekijken het bronnenmateriaal en op basis daarvan schrijven zij een verhaal.

Lesdoelen

- De leerlingen herkennen in hun eigen omgeving erfgoed.
- De leerlingen doen onderzoek naar erfgoed.
- De leerlingen vormen hun mening over erfgoed.
- De leerlingen kennen de geschiedenis van Zwijndrecht aan de hand van allerlei bronnen.

Nodig tijdens de les

- computer
- iPads/laptops
- setje bronnen per tweetal (papier of digitaal)
- schrijfoopdracht per tweetal
- ingevulde schrijfschema
- lege schrijfschema (bijlage 3)

Vorbereiding op de les

Verdeel de leerlingen in tweetallen. Zorg ervoor dat het bronnenmateriaal en de opdracht klaarliggen. Lees de opdracht door en bekijk de bronnen. Bedenk aan welke eisen de verhalen van de leerlingen moeten voldoen.

Inleiding

Voor deze les gelden verschillende startpunten.

Als les 1 de binnenles was: Start met de vraag of de leerlingen in hun eigen omgeving gekeken hebben naar erfgoed in Zwijndrecht. Ga dieper in op de voorbeelden van de leerlingen.

Als les 1 de buitenles was: Blik terug op het bezoek aan het erfgoed van les 1. Vraag waarom we die gebouwen erfgoed noemen. Leg vervolgens uit wat de bedoeling van vandaag is.

Opdracht 1: De historicus vertelt – 15 min

De gastdocent legt aan de hand van kaarten en afbeeldingen uit hoe de bewoning van de Zwijndrechtse Waard zich vanaf 1300 tot nu ontwikkelde. Ook gaat hij dieper in op de bestaanswijzen van de bewoners en de grote veranderingen in de afgelopen vijftig jaar.

Opdracht 2: Hoe zit dat nu? – 35 min

De leerlingen krijgen per tweetal een mapje met bronnen (digitaal of op papier), waarin informatie staat over één bijzondere, historische plek in Zwijndrecht. De map bestaat uit teksten, afbeeldingen en (ansicht)kaarten. Daarnaast bevat de map een tekstbestand met meer uitleg over de bronnen. Dit is het startpunt. De leerlingen lezen eerst de tekst en bekijken dan de bronnen. Per tweetal schrijven zij een verhaal over de geschiedenis van het gebied. Zij gebruiken het schrijfschema dat bij deze opdracht is bijgevoegd.

Afsluiting: Evaluatie – 5 min

Vraag de leerlingen wat zij vandaag geleerd hebben. Geef verschillende leerlingen de beurt en schrijf de belangrijkste punten op. Blik ook terug op de bronnen die de leerlingen gebruikt hebben.

Huiswerk

Zoek uit hoe het centrum van Zwijndrecht er tegenwoordig uitziet. Bestaat dat centrum nog steeds uit dezelfde gebouwen? Deze opdracht is vooral zinvol voor klassen die de eerste les binnen hebben gedaan.

Optie

Verzamel alle verhalen. Bundel ze en kopieer ze of zet ze online, zodat ook de ouders/verzorgers de 'erfgoedkrant' kunnen zien en de leerlingen elkaars werk kunnen bekijken.

Les 3: Het is fijn om van Zwijndrecht te zijn!

60 minuten

Lesinhoud

In deze les staat het beeldende aspect centraal. Daarnaast leren de leerlingen dat erfgoed gevoelens als verbondenheid en trots kan oproepen.

Lesdoelen

- De leerlingen kunnen verklaren waarom mensen hun erfgoed graag aan de muur hebben hangen.
- De leerlingen geven zelf hun oordeel over lokaal erfgoed.

Nodig tijdens de les

- pentekening van Swaenepoel en de glas-in-loodafbeelding van Zwijndrecht (bijlage 4)
- laptops/computer
- 1x A2- of 4x A4-formaat papier
- teken- of schildermaterialen

Inleiding: Lokaal erfgoed op kunstwerken bespreken – 5 min

Laat het kunstwerk van Swaenepoel (bijlage 4, afbeelding 1) zien. Vraag de leerlingen of zij de gebouwen en objecten op de afbeelding herkennen. Leg uit dat de kunstenaar deze gebouwen gekozen heeft, omdat die voor hem de belangrijkste gebouwen van Zwijndrecht zijn. Laat vervolgens de glas-in-loodafbeelding (bijlage 4, afbeelding 2) zien. Ook hierop staat een aantal Zwijndrechtse gebouwen. Aan welke gebouwen denken de leerlingen als het gaat over Zwijndrecht en erfgoed? Stel een lijst van gebouwen samen op het bord. Vraag wat de leerlingen vinden van de zin onder de tekst op het kunstwerk van Swaenepoel: 'het is fijn om van Zwijndrecht te zijn'.

Opdracht 1: Aan de slag met Zwijndrechtse kunst – 40 min

Vertel de leerlingen wat de bedoeling is (zie tekst bijlage 4). Laat vervolgens het in verschillende stukken opgedeelde werk van Swaenepoel (bijlage 4, afbeelding 3) zien. Op die manier zien de leerlingen dat zij zelf kunnen kiezen hoe zij hun kunstwerk willen opdelen. Geef een vel papier (A2-formaat) aan ieder groepje. De leerlingen verdelen dit vel papier in vier gelijke vakken. Op ieder vlak gaat een leerling aan de slag met een opdracht. Op die manier ontstaat een eigen kunstwerk van Zwijndrecht.

Opdracht 2: Beschouwen van het kunstwerk – 10 min

Laat de leerlingen naar hun eigen kunstwerk kijken. Waarom hebben zij gekozen voor deze objecten/gebouwen? Welke gevoelens hebben zij hierbij? Wat vinden ze van het getekende erfgoed?

Tips

1. In sommige groepen hebben de leerlingen moeite met samenwerken. Alternatief voor het opdelen van het A2-blad: iedere leerling krijgt een A4'tje. Deze worden aan het eind van de opdracht aan elkaar geplakt. Bijkomend voordeel is dat de groepjes groter kunnen zijn en je extra opdrachten kunt geven.
2. Besteed eventueel extra aandacht aan het beschouwende deel. De kunstwerken kun je ook exposeren.

Afsluiting: Bij elkaar kijken – 5 min

Laat de leerlingen naar elkaars kunstwerk kijken. Je kunt ervoor kiezen dat de groepjes elkaars kunstwerken beschouwen. Laat ze elkaar een tip en een top geven.

Bijlage 1: Allerlei soorten erfgoed – Opdrachten en erfgoedkijkwijzer

Erfgoed is veel meer dan alleen stenen bouwwerken. Eigenlijk alles uit het verleden wat wij de moeite waard vinden om te behouden, noemen we erfgoed. Soms wordt dit erfgoed beschermd door de gemeente of de landelijke overheid. Dat is ook een van de redenen waarom het meeste erfgoed in musea en archieven te vinden is. Wat voor soorten erfgoed er bestaan, bekijken we aan de hand van allerlei voorwerpen.

Voor jullie liggen vier verschillende voorwerpen.

1. Jullie zijn onderzoekers. Probeer te ontdekken wat dit voor voorwerpen zijn. Je mag kijken en voorzichtig voelen. Je werkt hierbij alleen. Schrijf de antwoorden op de vragen 1 tot en met 4 in het schema bij het juiste voorwerp. Dit doen jullie voor ieder voorwerp. Overleg na afloop de antwoorden met elkaar.
2. Vul nu gezamenlijk vraag 5 in het schema in aan de hand van de erfgoedkijkwijzer. Als je in de erfgoedkijkwijzer terechtkomt bij een 'nee' en je vervolgens geen stappen meer kunt zetten, dan kun je ervan uitgaan dat het voorwerp geen erfgoed is.

Ronde 1

Vraag		Voorwerp 1	Voorwerp 2	Voorwerp 3	Voorwerp 4
1	Wat is het?				
2	Waarvoor werd het voorwerp gebruikt?				
3	Waar en waarvan is het voorwerp gemaakt?				
4	Fabriek of met de hand gemaakt? Gerepareerd?				
5	Wat voor soort erfgoed is het?				

Jullie krijgen nu drie filmfragmenten te horen en te zien. Probeer ieder fragment met de erfgoedkijkwijzer in te delen bij het juiste soort erfgoed. Links vul je in waarover het fragment gaat en rechts wat voor soort erfgoed het is. Als je denkt dat het geen erfgoed is, zet dat dan ook in de rechter kolom.

	Waarover gaat het fragment?	Wat voor soort erfgoed is het?
Fragment 1:		
Fragment 2:		
Fragment 3:		

Ronde 2 (eventueel)

Vraag	Voorwerp 1	Voorwerp 2	Voorwerp 3	Voorwerp 4
1 Wat is het?				
2 Waarvoor werd het voorwerp gebruikt?				
3 Waar en waarvan is het voorwerp gemaakt?				
4 Fabriek of met de hand gemaakt? Gerepareerd?				
5 Wat voor soort erfgoed is het?				

De kerk ligt veel hoger dan de omgeving en is deels gebouwd in de gotische bouwstijl. Dat is te zien aan de hoge grote ramen.

Rondom de kerk is vooral nieuwbouw uit de vorige eeuw te zien.

Rondom de kerk is geen andere bebouwing te zien.

De kerk telt 9 ramen, waarvan 1 mooi glas-in-loodraam.

Het kerkhof is geheel rondom de kerk gelegen en enkele namen die veel voorkomen op de grafstenen zijn Uyterlinde, De Koning en Van Gilst.

De kerk telt 19 ramen, waarvan de meeste glas-in-loodramen zijn.

De kerk ligt aan een belangrijke weg, die hoger ligt dan de omgeving. Deze weg komt uit op de dijk. Hier lag het centrum van het dorp Groote Lindt.

De kerk is gebouwd in de veertiende eeuw als rechthoekige kapel en heeft in de zeventiende eeuw een grote uitbreiding gehad. Aan de voorkant is die uitbreiding goed te zien.

De kerk is 26 meter lang, 13 meter breed en wel 25 meter hoog.

Dit tafereel, het **LIND**, in **ZWIJNDRECHT** **OUDELAND**
 Een dorp, vaak van **schierij** op **ongemeene** **n stand**
 Herinnert ons **Gods** **ten** van een **onvermo** **ette dreeven**
 Hier. Hoofd zaak v **aet** tot eer van't **Zuidelijk** **ekers graanen**
 Terwijl een vrucht **b**
 En onbedorven **sm** **geeven.**

De kerk is via de Kerkstraat verbonden met de Ringdijk en het Veerplein, die grenzen aan de rivier de Oude Maas. Dit was ooit het centrum van het dorp Schobbelands ambacht of Zwijndrecht.

De kerk heeft een zeer hoge klokkentoren en een puntdak dat van leisteen is gemaakt.

De kerk ligt op een hoger gelegen eiland (terp), dat geheel omringd wordt door een sloot.

De kerk is gebouwd in de veertiende eeuw, maar na een brand in 1912 is zij herbouwd. In de twintigste eeuw is er een aantal uitbreidingen geweest aan de achter- en zijkant.

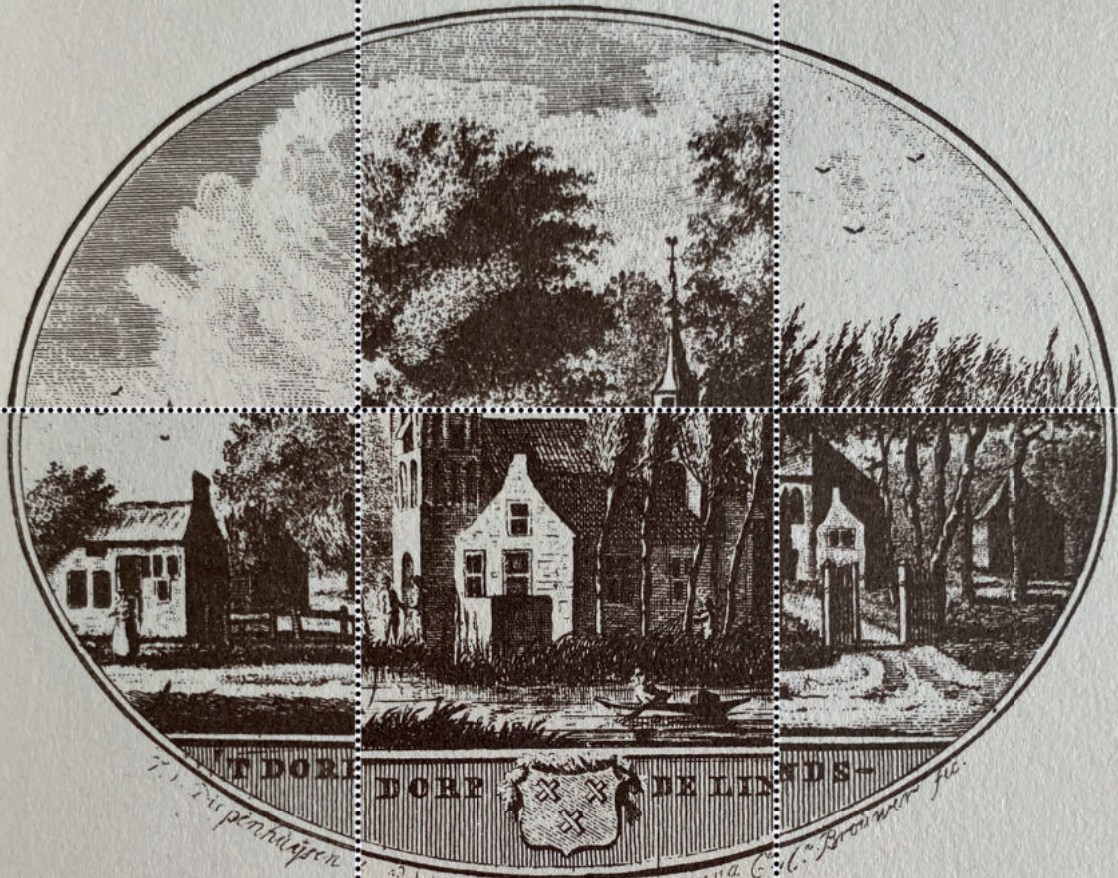
Het kerkhof bevindt zich naast de kerk. De achternamen die op veel grafstenen voorkomen, zijn Bakker, Los en Van der Ven.

Recht tegenover deze kerk stroomde vroeger de rivier de Devel. Nu staat op deze plek een aantal grote flats.

De kerk stond midden in het centrum van het dorp Heer-Oudelands-ambacht, waar ooit een zekere Pieterman de burgemeester was.

De kerk telt (zonder de nieuwbouw mee te rekenen) 44 ramen en raampjes, waarvan de meeste glas-in-loodramen zijn.

Het leidendak aan de kant van de parkeerplaats heeft drie aparte kappen, die dwars zijn gebouwd op het dak aan de kant van de begraafplaats.

Het Ambach welk ons't bloejend is WAARD gelegen,
 Hoe Kleen, en den ramp, die andren Zegen,
 Draagt echte gunst, die wij in't zou eide hand :
 Terwyl zyn tui ant bestaan der meest Nederland .
 re grond, den arbeid
 aak op keurlijk moe

De kerk is asymmetrisch.
De muur aan de straatzijde is namelijk hoger dan de muur daartegenover. Daardoor ziet het dak er ook een beetje gek uit.

De rivier de Devel en het Molenvlietwater zijn belangrijke waterwegen in de omgeving.

Rondom de kerk zijn nog veel oude panden te zien, zoals de oude predikantswoning direct naast de kerk.

De kerk is oorspronkelijk gebouwd in de veertiende eeuw als rechthoekige kapel en herbouwd in de vijftiende eeuw.

Het kerkhof bevindt zich achter de kerk. Vroeger moet het kerkhof rondom de kerk hebben gelegen. Op het kerkhof zijn vooral oude en onleesbare grafstenen te vinden.

De kerk heeft een houten klokkentoren, die acht hoeken telt en een koepeldak.

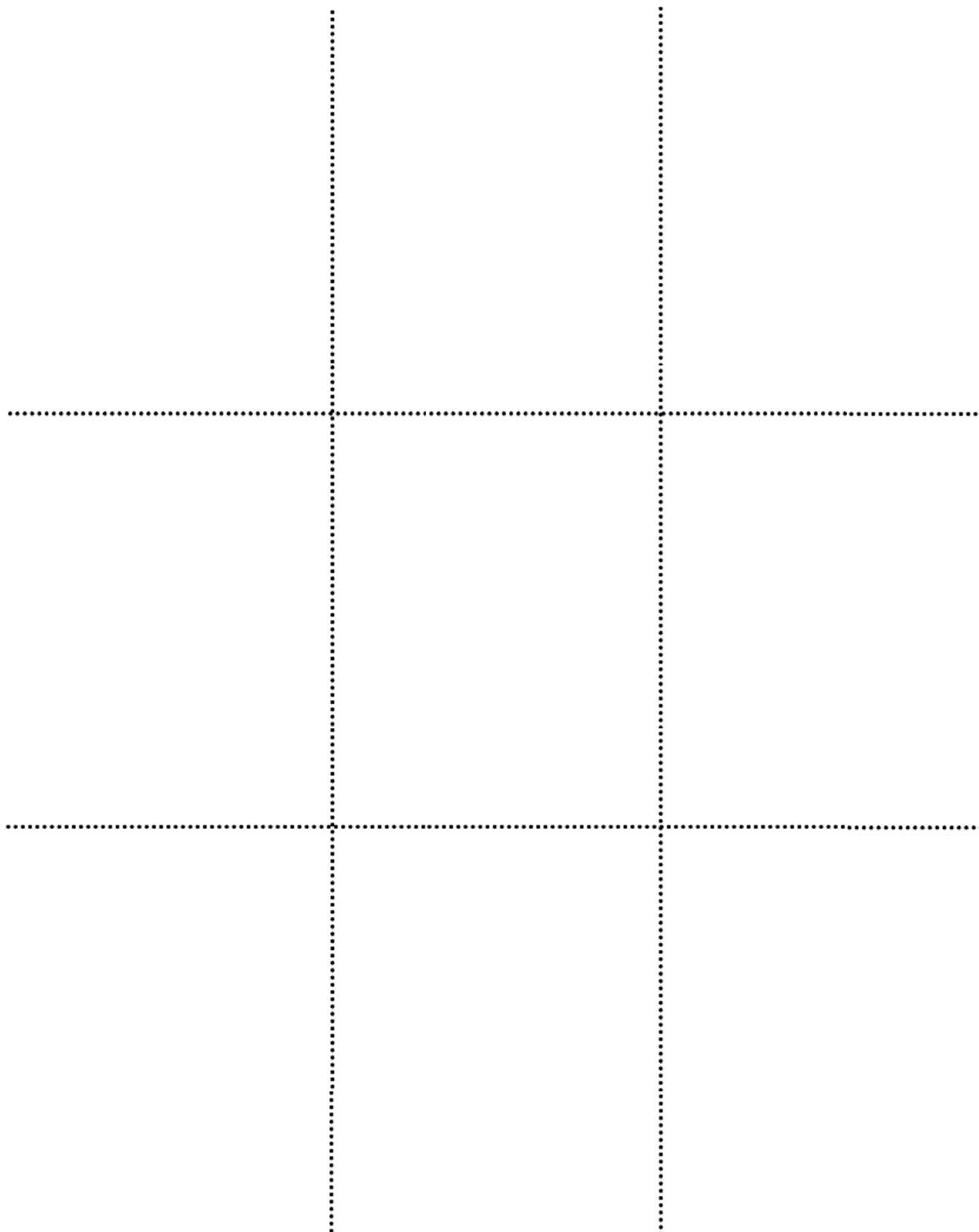
De kerk is gebouwd in de gotische stijl. Dat is te zien aan de hoge ramen en de kleine steunberen tussen de ramen. Ook is er een moderne houten uitbouw aan de achterzijde.

De kerk is 32 meter lang, 20 meter breed en ongeveer 25 meter hoog.

De kerk is ongeveer 20 meter lang, 8 meter breed en 16 meter hoog.

Opdracht 1

Aan de hand van de stellingen hebben jullie puzzelstukjes verzameld. Leg deze op de juiste plek op deze pagina en plak ze vervolgens op. Als de puzzel klopt, ga dan naar je juf of meester en haal het volgende opdrachtenblad.

Opdracht 2

Op deze afbeelding uit 1793 van Anna Catharina Brouwer zien jullie het centrum van een dorp ruim tweehonderd jaar geleden. Jullie hebben op dit moment ook zicht op dit centrum.

1. Welke gebouwen uit de tekening van 1793 staan er nu nog steeds? Welke zijn er verdwenen?

.....

.....

.....

.....

2. Hoe heette deze plek in die tijd?

.....

3. In het gedichtje onder de afbeelding staan aanwijzingen over waar de mensen in die tijd hun geld mee verdienden. Om welke economische activiteiten gaat het? Verdienen de mensen in de omgeving hier nu nog hun loon mee?

.....

.....

.....

.....

4. Stel je voor, je bent een vogel en je vliegt in 1793 over dit gebied heen. Hoe zou het gebied er hebben uitgezien? Maak de plattegrond op het vak aan de linkerkant. Denk niet alleen aan de gebouwen, maar ook aan de omgeving. Doe hetzelfde aan de rechterkant, maar dan in deze tijd.

Situatie 1793	Situatie nu

Bijlage 3: De kerkdorpjes van de Zwijndrechtse Waard – Erfgoedverhalen

Aan de hand van informatie, plaatjes, kaarten en oude afbeeldingen schrijven jullie een verhaal. Dit doen jullie in tweetallen. Omdat ieder tweetal verschillende bronnen en afbeeldingen krijgt, komen er waarschijnlijk andere verhalen uit.

Ieder tweetal krijgt in ieder geval: één kaart, één oude afbeelding, een foto of ansichtkaart, een afbeelding van Zwijndrecht nu en twee bronnen/teksten. Soms zijn dit teksten van wel driehonderd jaar oud. Aan de hand van het schema op de volgende pagina kunnen jullie je eigen verhaal maken. Hoe? Volg het stappenplan.

1. Lees de teksten 'Uitleg bronnen'. Hierin kun je iets lezen over iedere bron.
2. Bekijk alle bronnen (alle teksten en kaarten) goed.
3. Schrijf een verhaal over die bronnen. Gebruik hiervoor het schema op de volgende bladzijde.
4. Bundel met elkaar alle verhalen. In deze erfgoedverhalenbundel staan heel verschillende verhalen over hetzelfde onderwerp: Zwijndrecht.

Heel veel succes!

Schrijfschema

Inleiding

Hier beschrijven jullie:

- Waarover gaat verhaal?
- Waarom schrijven jullie hierover?

Kern

De kern kan uit verschillende alinea's bestaan. In de kern beschrijven jullie:

- Hoe zag de Zwijndrechtse Waard er vroeger uit?
- Hoe zag jullie historische plek er vroeger uit?
- Wat voor gebouwen stonden er vroeger?
- Wat staat er in jullie teksten over deze historische plek?

Slot

Schrijf in het slot van het verhaal:

- Wat is er veranderd in de afgelopen 700 jaar in het gebied dat jullie onderzoeken?
- Wat vinden jullie mooier: hoe het gebied er nu uitziet of hoe het er vroeger uitzag? Waarom?

Voeg eventueel nog 1 of 2 afbeeldingen toe.

Inleiding

Kern

Slot

Bijlage 4: Het is fijn om van Zwijndrecht te zijn! – Opdrachten en kunstwerken

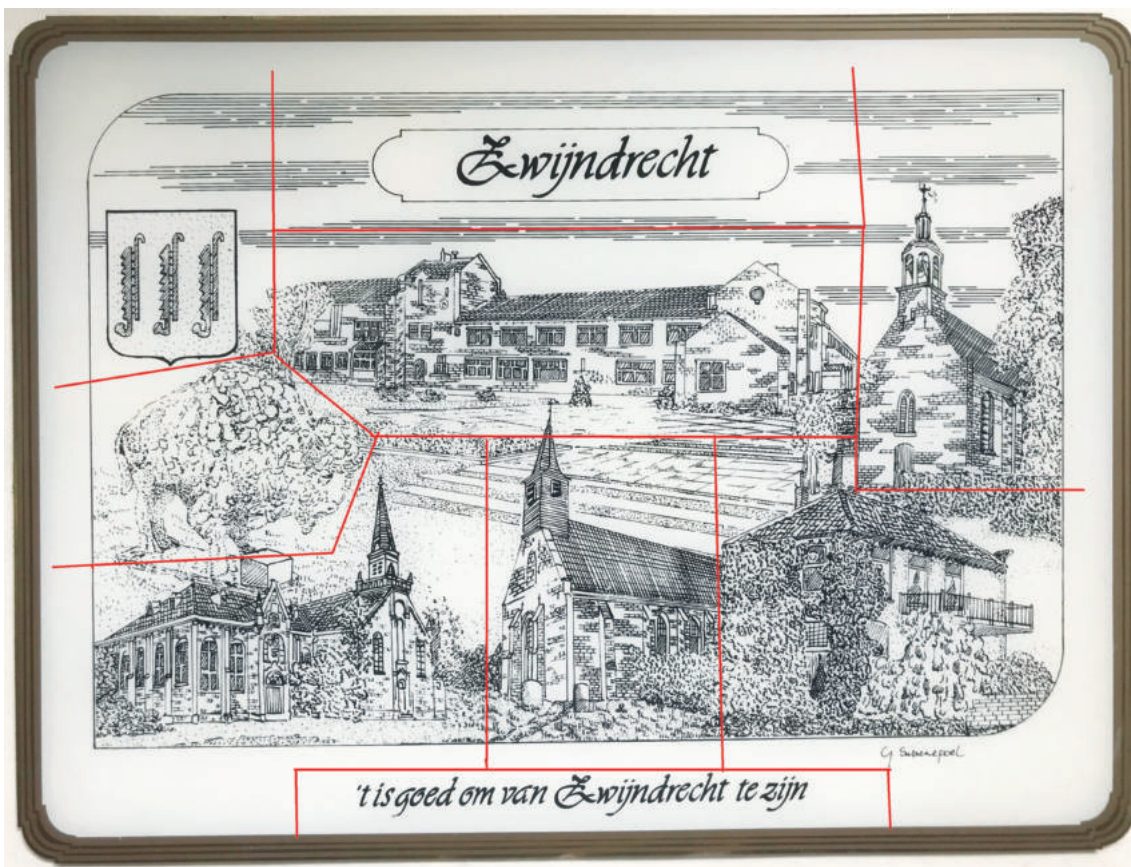
Uit de vorige lessen is gebleken dat het gebied waarin wij wonen er in vroegere tijden heel anders uitzag. Aan de hand van informatie over en afbeeldingen van die historische locaties in Zwijndrecht kunnen we ons hiervan een voorstelling maken. Uit al die bronnen blijkt dat de mensen trots waren op alle verschillende dorpen in Zwijndrecht. De afbeelding van Swaenepoel uit de jaren zeventig laat zien dat dit nog helemaal niet zo lang geleden is.

Creatieve opdracht

- Bekijk met de leerlingen de pentekening van Swaenepoel. De maker heeft het kunstwerk in verschillende stukken verdeeld. Op ieder stuk heeft hij een 'typisch Zwijndrechts tafereeltje' getekend. Zo zien we onder meer een aantal kerken, het gemeentehuis, een beeld en een bekend woonhuis. Daarnaast is ook het gemeentewapen weergegeven.

- Laat de leerlingen in viertallen een eigen kunstwerk van Zwijndrecht maken. Geef de groepjes één vel papier (A2-formaat) en laat ze dit blad in vier ongeveer even grote vlakken verdelen. Iedere leerling gaat in zijn of haar stukje schilderij een opdracht verwerken.

- Vier opdrachten:
  - Eén leerling tekent één monumentaal gebouw, dat voor hem of haar het mooiste of belangrijkste nog bestaande stuk erfgoed is voor onze gemeente. De leerling tekent het erfgoed zo goed mogelijk na.
  - Eén leerling schrijft een gedicht over typisch Zwijndrechts erfgoed. Denk bijvoorbeeld aan de gedichtjes, die tijdens de gastles over de oude Zwijndrechtse dorpjes behandeld zijn. Het gedicht moet wel gaan over het Zwijndrecht van nu.
  - Eén leerling maakt een nieuw gemeentewapen. Hierbij verwerkt de leerling onderdelen van het huidige gemeentewapen.
  - Eén leerling maakt een ontwerp voor een nieuw kunstwerk, dat moet komen op een van de vele rotondes die Zwijndrecht telt.

- Zorg ervoor dat alle leerlingen begrijpen wat ze moeten doen. Loop rond en begeleid de leerlingen waar nodig. Als iedereen klaar is, wijs er dan op dat de vlakken goed op elkaar moeten aansluiten. Benadruk dat alles, net als op de pentekening van Swaenepoel goed in elkaar moet overlopen, zodat het net lijkt of er één kunstenaar aan het werk is geweest.

- Laat de leerlingen hun kunstwerk signeren.

Afbeelding 1

Afbeelding 3

Afbeelding 2

Colofon

UITGAVE

Gemeente Zwijndrecht

SAMENSTELLING

Concept en samenstelling Maurice de Jongh, in opdracht van de Gemeente Zwijndrecht

Met dank aan:

Historische Vereniging Zwijndrecht

W.R. Zajec, Basisschool de Dolfijn, Zwijndrecht

© Gemeente Zwijndrecht maart 2020

Niets uit deze lerarenhandleiding mag worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of andere wijze zonder voorafgaande toestemming van de Gemeente Zwijndrecht.

De Vergulde Swaan
Historische Vereniging Zwijndrecht